

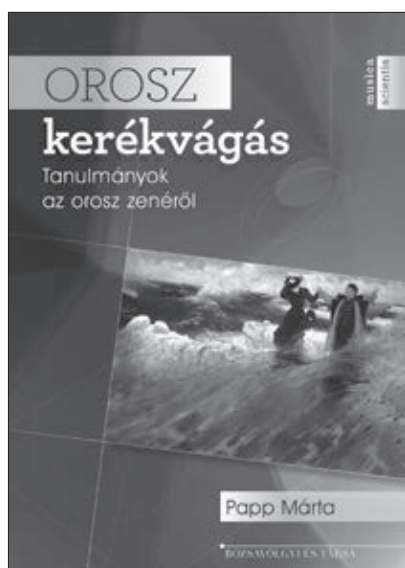
Orosz szerzők, Debussy, Mozart –

a Rózsavölgyi Kiadó közelmúltban megjelent köteteiről

Az utóbbi években egyre-másra jelennek meg a Rózsavölgyi Kiadó gondozásában a színvonalas, igényes szerkesztésű és tartalmú zenei könyvek, melyek között egyaránt találhatunk ismeretterjesztő jellegű és szigorúan tudományos köteteket is. Az alábbiakban a közelmúltban megjelent kiadványokból ismertetek hármát.

Papp Márta: Orosz kerékvágás. Tanulmányok az orosz zenéről.

Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 2018. 232 oldal, 3490 Ft

Papp Márta a rádiós zenei ismeretterjesztő, a pedagógus és a tudós kutató hármas minőségében nyilatkozott meg legújabb kötetében. Publikációja szomorú utócsengése, hogy már nagyon beteg volt a könyvbemutató idején (személyesen már nem is tudott jelen lenni), és néhány héttel a kötet megjelenése után elhunyt.

A mintegy három és fél évtized munkájának gyümölcsét összefoglaló, az *Orosz kerékvágás* című könyvében elsősorban a 19. századi orosz zenével kapcsolatos gondolatokat publikálta. A cím Mihail Glinka egy önéletrajzi feljegyzésében olvasható utalás szabad parafrázálása. A második tanulmányt nyitó idézet szerint Glinka *Ukrán szimfóniájával* kapcsolatban írja, hogy – mivel a

komponálás alatt lévő tétel továbbfejlesztésénél nem sikerült kilépnie a német kerékvágásból (értsd: nem tudott szabadulni a nyugati zenében alapvetésnek számító szonátaformától) – felhagyott a mű további munkálataival. A címválasztás azért is frappáns, mert az általános „európai” zenéssel szembeni nemzeti alternatívák keresése – vagyis az „orosz kerékvágás” – vált a romantikus orosz zeneszerzők, leginkább az Ötök (a „hatalmas kis csapat”) legfőbb törekvésévé. A szerző többféle tudományos szemszögből világít rá az orosz zenetörténet eme izgalmas korszakára, amikor jószereivel még csak másodállásban, kedvtelésből alkottak a legnagyobbak is. Köztudott, hogy Balakirev főfoglalkozása szerint matematikus, Kjuji hadmérnök, Muszorgszkij katonatiszt, Rimszkij-Korszakov tengerésztiszt, Borogyin pedig tudós kémikus volt. Utóbbiról a kötet harmadik tanulmányában Papp Márta különösen érzékeny portrét fest, rámutatva arra a lelki tusára, melynek során az Igor herceg komponistája egész életében két hivatása között örlődött. S ha már Igor herceg: rendkívül szimpatikus az a tanári attitűd, melyet a szerző megoszt olvasóival. Egyik tanítványát (Domokos Zsuzsát, aki jelenleg a budapesti Liszt Ferenc Múzeum és Kutatóközpont igazgatója) rábeszélte, hogy diplomamunkája számára végezzen kutatásokat Moszkvában a Borogyin-opera közreadásával kapcsolatban. Papp Márta nem félt bevallani, ő is rengeteget tanult növendéke kutatási eredményeiből. Tanári munkájának köszönhető a könyv

Glinka- és Rimszkij-Korszakov-portréja is (a könyv második és negyedik tanulmánya).

A kiadvány hatodik írása Liszt és Muszorgszkij kapcsolatának valós és hamis dokumentumait veti össze. Talán kevésbé ismert, hogy Papp Márta pályájának indulásában milyen fontos szerepet játszott Liszt Ferenc. (Most pedig egy személyes adalék következik: Debrecenben tanultam zongora szakon a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskolában, melynek egykor Márta is növendéke volt. Kötelező zongorára Dr. Siposné Szendery Ágnes tanította, aki Márta debreceni tanulmányai után jó pár évvel később a főtárgy-tanárom lett. Mikor Ági néniem elmondta, hogy szeretnék felvételizni a Zeneakadémia zene-tudományi tanszakára, elmesélte, hogy egykori tanítványa részt vett a Magyar Rádió Liszt-műveltségi versenyén, amit megnyert. Ezután – Ági néni szerint – Márta szinte „besétált” az igen csak szigorú rostájú zene-tudományi tanszakra. Mikor ezt Mártának elmeséltem, szerénysége folytán tiltakozott, véleménye szerint a sikeres felvételi a megnyert Liszt-verseny után sem volt olyan egyszerű.)

A könyv írójának Muszorgszkij-vonzódását nem szükséges különösebben bizonygatni, elég csak a jelen kötet öt „tisztán” Muszorgszkij-tanulmányára utalni. A szerző egész szakmai életútja során meghatározó volt a Borisz szerzőjének munkássága: neki és férjének, Bojti Jánosnak köszönhetjük például, hogy Muszorgszkij leveleit és a vele kapcsolatos orosz nyelvű dokumen-

tumok jó részét immár magyarul is olvashatjuk.¹ A Muszorgszkij-blokk sorát a *Háztűznéző* című töredékesen fennmaradt opera két verziójának összehasonlítása indítja, majd a szerző a kötet további négy írását szentelte a Borisz Godunovnak. A téma összetettségére utal, hogy az egyik tanulmányban például azzal szembesülünk: az operának kilenc játszott verziója ismeretes. Hogy melyik áll legközelebb a szerzői szándékhoz, nehéz eldönteni, valójában Papp Márta sem mondja ki, hogy ez, vagy az (például a legkésőbbi verzió) jobb lenne a másiknál.

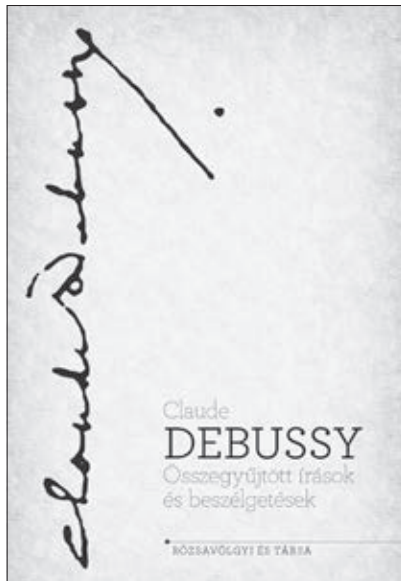
A rádiós Papp Márta munkássága is tetten érhető: a Borisz Godunov különböző interpretációinak összehasonlításában félreérthetetlen az általa életre hívott „Egy zenemű, több előadás” című rádióműsor koncepciója. A kötet egyetlen 20. századi tematikájú írása Miss Marple következettségével és logikájával vezet végig abban a kérdésben, vajon mennyire hiteles a Solomon Volkov által közreadott Sosztakovics-Testamentum. A feladvány „megoldása” a könyv végén olvasható.

Claude Debussy: *Összegyűjtött írások és beszélgetések*

A kötetet összeállította, fordította, a jegyzeteket és az utószót írta: Fazekas Gergely.

Budapest: Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2017. 320 oldal, 3490 Ft

A franciák nagy zeneszerzője, Claude Debussy – ha nem is volt grafomán – meglehetősen rendszerességgel írt kritikákat. 1901-ben a *La revue blanche*, 1903-ban a *Gil Blas* oldalain jelentek meg írásai. 1903 és 1912 között viszonylag keveset publikált (ekkor dolgozott többek között *A tenger* és az *Images* partitúráján, a zongorára írt *Images*, a *Children's Corner* és a *Prelűdök* 2. kötetének darabjain). Ha mégis tol-

lat fogott, akkor a *Musica*, a *Le Figaro* és a *Le Matin* hasábjain mondta el véleményét. 1912 novemberére és 1914 márciusa között a Concert Colonne hangversenyeiről tudósított, ezek a *Société Internationale de Musique* (S. I. M.) periodikában láttak napvilágot. Utolsó recenziója 1915. március 11-én jelent meg a *L'Intransigeant* folyóiratban.

A Claude Debussy összegyűjtött írásait és beszélgetéseit tartalmazó kötetet olvasva óhatatlanul az jut az olvasó eszébe, vajh vannak-e még manapság ennyire szókimondó zenekritikusok, mint a 20. század elejéről a „musicien français”. 1901-ben, egyik első recenziójában például így ír: „Az utóbbi hetekben nagyszerű volt a felhozatal német karmesterekből. A jelenség nem olyan súlyos, mint egy járvány, viszont sokkal nagyobb zajjal jár... a karmestereket ugyanis mindig kilencvennel kell megszorozni.” A továbbiakban nem rejti véka alá ellenszenvét: kifejti, hogy e dirigens urak túl hangosak, bevett manírokkal dolgoznak és Párizst pusztá próbateremnek használják. Az olaszokról is olvashatunk kaján utalást. 1903-ban Picciniről szólva szúrósan jegyzi meg, hogy őt már „olyan mértékben elfelejtették, hogy manapság csak Puccini néven képes az Opera-Comique műsorába bekerülni”. Persze, saját honfitársait sem kímélte:

például, az ifjú francia zeneszerzők legáhitottabb elismeréséről, a Római-díjról megállapítja annak feleslegességét – még hozzá a bennfentes magabiztosságával, hiszen Debussy maga is elnyerte az ösztöndíjat.

A karmesterek mellett az előadókat is meglehetősen vehemensen osztorozta. Egy fiatal énekesnőről például azt írta, hogy „álmodozó és mélabúsan előkelő hangon énekelt. Miközben a zene panaszkodott, az énekesnő összehasonlítást végzett a közönség és a csillár között, ami [...] egyértelműen a csillár javára dőlt el.” És végül: a közönségnek sem hódolt be. A tetszésnyilvánításról eképp vélekedett: „Különös ez a kőkorszakból eredő belső szükséglet, hogy a tenyerünket egymásnak ütve, harci kiáltásokat hallatva nyilvánítsuk ki legszébb lelkesedésünket...”

Kollégáiról is elég vegyes véleménye volt. Feltétel nélkül elismerte J. S. Bach és két honfitársa, Jean-Philippe Rameau és François Couperin alkotásait. Mellettük pozitívan nyilatkozott Modeszt Muszorgszkijról és Carl Maria von Weberről. Ám Ludwig van Beethoven, Richard Strauss vagy éppen Liszt Ferenc művei nem minden esetben lelkesítették. Felix Mendelssohn-Bartholdy és Gabriel Fauré pedig bizonyosan nem dicsekedne a róluk írottakkal.

A zeneszerző-kritikus kétségkívül vitriolos tollú, ám stílusa rendkívül szórakoztató és szellemes, elsősorban az írásokra jellemző sajátságos humornak köszönhetően. Fazekas Gergelynek – a kötet összeállítójának és fordítójának – köszönhetően megismerhetjük a századforduló Párizsának kiemelkedő zenei eseményeit és szereplőit, a kötet gazdag jegyzetanyaga pedig sok hasznos információt közöl a kritikák ismert, vagy éppen mára már teljesen elfeledett szereplőiről. Bár Fábrián László már – több mint fél évszázada – közreadott egy csokrot Debussy írásaiból (*Monsieur Croche, Antidilettante – Croche úr, a műkedvelők réme*. Budapest: Zeneműkiadó, 1959), jelen kötet nemcsak az írások számát tekintve bőségesebb a ko-

¹ Bojti János–Papp Márta (közr.): *Modeszt Muszorgszkij. Levelek, dokumentumok, emlékezések*. Budapest: Kává Kiadó, 1997.

rábbi kiadványnál, hanem teljes terjedelmükben közli a francia zeneszerző valamennyi írását.

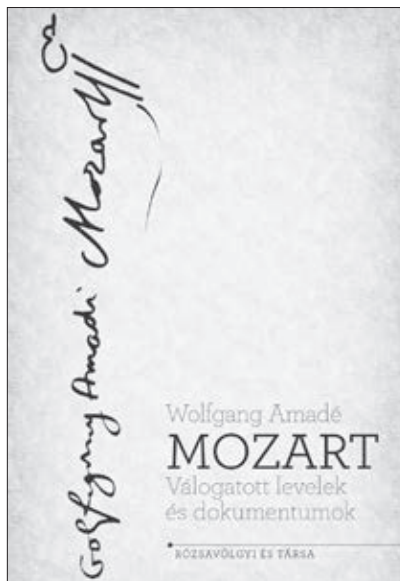
Persze, ne legyünk igazságtalankok: Fábián László kitűnő válogatást nyújtott át olvasóinak 1959-ben. Az pedig, hogy vékonyka kötete a francia zeneszerző „mindössze” huszonöt kritikáját közli, nem az ő döntése volt, hanem Debussyé. Könyvének előszavából tudható, hogy a zeneszerző még a Nagy Háború kitörése előtt összegyűjtötte írásait, majd 1917-ben huszonötöt kiválogatott közülük és a tervek szerint ki akarta adni. Debussy szándékát a háború előre nem látott elhúzódnása és végzetes betegsége hiúsította meg. A kötet csak 1921-ben jelent meg – franciául, majd 1959-ig több, mint húsz kiadást ért meg, számos nyelvre lefordították, míg végül Magyarországon is megjelent a kritikaválogatás.

Érdekes filológiai feladat összehasonlítani a mindkét kiadványban fellelhető recenziókat. Elmondható, hogy tartalmukban nem térnek el lényegesen, ám szóhasználatában kétségkívül modernebbnek hat az új fordítás. A kritikagyűjtemény utószóval zárul. Talán azért is, mert a tervek szerint Kocsis Zoltán – Debussy világviszonylatban is egyik legelhivatottabb előadója – írta volna az előszót. Ezt ugyan váratlan halála meghiúsította, de a minden tekintetben kiváló Debussy-könyv ajánlása az ő emlékét idézi.

**Wolfgang Amadé Mozart:
Válogatott levelek és dokumentumok. Kovács János Mozart-breviárium című kötetének átdolgozásával és bővítésével közreadja Kárpáti János.**

Budapest: Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2017. 629 oldal, 4990 Ft

Lassan homályba vész, kinek tulajdonítható az a szellemes mondás, miszerint *Beethoven a mennyországba ment – Mozart a mennyországból jött*. Kétség nem fér hozzá, W. A. Mozart mégoly zseniális kol-

legái között is égi jelenség, akinek mintha semmi nehézséget nem jelentett volna remekműveket komponálni. (Persze, a látszat olykor csal, de tény, hogy nagyon sok mindent már fejben előre kidolgozott, kézíratai többsége éppen ezért már „csak” a mechanikus lejegyzés fázisait mutatják. Beethovenról pedig – aki szintén csodálatos alkotásokat hozott létre – közsímet, hogy vázlatok tucatjait vetette el, míg végül rátalált a számára legmegfelelőbbre, és a legtöbb esetben hosszas vajúdnak után születtek meg alkotásai.) Ám míg Mozart mint komponista szinte földönkívülinek tűnik, addig Mozart mint személyiség nagyon is sebezhető lelkű, olykor gyarló és gyenge ember volt. A földön két lábbal járó zeneszerző gondolatainak, jellemének minden valószínűség szerint leghívebb tükre leveleiből rajzolódik ki, melyeket most új kiadásban tarthat kezében az érdeklődő.

A fentebb ismertetett Debussy-könyvhöz hasonlóan Mozart leveleiből is jelent már meg válogatás. A mostani kötethez az összeállító, Kárpáti János egykori zenetudományi évfolyamtársa, Kovács János munkáját vette alapul (*Mozart-breviárium*, Budapest: Zeneműkiadó, 1961, ²1974), melyet most kibővített, újrarendezett és átrendezett.

A kibővítést az első kiadás óta megjelent fontos kutatási eredmé-

nyek indokolják. Kovács János *Mozart-breviárium*ának második kiadása idején sem ismerhette még Wolfgang Hildesheimer (1985, 2006), Robbins Landon (2000), Volkmar Braunbehrens (2006) és Maynard Solomon (2006) munkáit, melyek – ahogy Kárpáti az Előszóban utal rá – immár magyarul is elérhetőek és új szemlélettel gazdagítják Mozart-képünket. Az előző kiadáshoz képest tizenöt teljes levél és számos – korábban rövidített formában megjelent – levél teljessé tételével gazdagodott az új kötet. A bővítésnek köszönhetjük az eddig frivol nyelvezete miatt szemérmesen kihagyott Bäsle-leveleket is (a fennmaradt kilencből hatot), melyeket a huszonéves Mozart Augsburgban élő unokahúgának írt.

A kiadvány leveleinek csoportosítása is újdonság a korábbihoz képest. Míg Kovács János tematikus csoportokba rendezte a leveleket, addig Kárpáti János az időrendet tartotta fontosabbnak. Az előzőnek is vannak kétségtelen előnyei, a mostani talán mégis jobb, így könnyebben követhető a levelekből kibontakozó történetek, például az 1777–79 között párizsi út, Mozart házasságkötése Constanze Weberrel, vagy éppen az apától való elhidegülés fázisai.

A könyv bevezetése magyarázatot, a címlap pedig bizonyítékot ad arra, miért a Wolfgang Amadé Mozart névalak szerepel a könyv címében. Mint kiderül, Mozart csak tréfából használta néhányszor az Amadeust, legtöbbször Amadéként írta alá a nevét (lásd a borítót), a név latin formáját pedig többek között Mozart nővére és felesége, Constanze kezdte terjeszteni a zeneszerző halála után, azt gondolva, így elegánsabb. Ludwig von Köchel ugyan már a 19. század derekán síkra szállt az Amadé forma mellett, azonban még ma is az Amadeust használjuk.

Kárpáti János összeállítása izgalmas olvasmány, szakembereknek és a Mozart-zene iránt érdeklődőknek egyaránt, mely emberközeli hozza a számtalan remekmű zseniális, „fentről közénk csöppent” alkotóját.

Kovács Ilona